

Dil- Kültür İlişkisi ve Önemli Kavramlar

Language-Culture Relationship and Important Concepts

ÖZET

Bu makalede dil ve kültür kavramlarını ele alacağız, bu iki kavramın birbirine olan yakınlığını, ilişkilerini ve sınırlılıklarını hem kendi dilimizde hem de Batı dillerindeki karşılıkları ve tanımları ile birlikte değerlendireceğiz. Ayrıca dil ve kültür kavramlarının alt kavramlarında meydana gelen kavram kargaşasını ve kullanım hatalarını tanımlar ve örneklerle ortaya koyarak çözüm önerileri sunacağız.

Kültür kavramının alt başlıkları olan “Çokkültürlülük (Multiculturalism), Kültürlerarasılık (Interculturalism), Kültürgeçişkenliği (Transculturalism), Çoğulkültürlülük (Pluriculturalism)” kavramları tanımlayarak, farklı ve ortak yönlerini irdelerek ve kavramların doğru kullanılmasına ve algılanmasına örnekler vererek katkı sunmaya çalışacağız. Dille ilgili “ana dil, ana dili, ikinci dil, iki dillilik, çok dillilik, yabancı dil” kavramlarının sözlük karşılıklarını Türkçede, Almancada, Fransızca ve İngilizcede vererek benzerliklerini, yakınlıklarını ve farklılıklarını ortaya koyacağız. Sözel ve yazılı ifadelerde sık sık karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılan “ana dil ve ana dili” sözcüklerini farklı bakış açılarıyla ve tanımlarla birbirinden çok farklı anlamlara geldiğini açıklamaya çalışacağız. “Ana dili” teriminin “ana, anne” sözcükleriyle ve buna bağlı olarak kan ve soy gibi etnik kökenlere dayandırılarak tanımlanamayacağını, böyle bir tanımlamanın yüzeysel kalacağını belirttik. Buna ilave olarak “yabancı dil – ikinci dil” terimlerinin de bazen yanlış kullanımlarına rastlanıldığı için bu iki kavram üzerinde de açıklayıcı ve birbirini kesin hatlarla ayırıcı bilgiler sunacağız.

Ele alacağımız bu konuları çok dilli ve çok kültürlü bir özelliğe sahip olan ve mensubu olduğumuz Türkiye’den, Avrupa’nın gelişmiş önde gelen ülkelerinden Almanya, Fransa İngiltere’den ve daha birkaç yüzyıl önce dünyanın çok farklı yerlerinden göçlerle kurulmuş içinde en çok dili ve kültürü barındıran Amerika Birleşik Devletlerinden örneklerle daha anlaşılır hale getirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Dil, kültür, çok kültürlülük, çok dillilik.

ABSTRACT

In this article, we will examine the concepts of language and culture, assessing their relevance, relationships, and limitations, along with their equivalents and definitions in both our own language and Western languages. We will also define and illustrate the conceptual confusion and misuse that arise within the sub-concepts of language and culture, and offer solutions.

We will attempt to contribute by defining the concepts of "Multiculturalism," "Interculturalism," "Transculturalism," and "Pluriculturalism," which are subheadings of the concept of culture, examining their differences and common aspects, and providing examples for the correct use and perception of these concepts. We will provide dictionary definitions for the language-related concepts of "main language," "mother tongue," "second language," "bilingualism," "multilingualism," and "foreign language" in Turkish, German, French, and English, revealing their similarities and differences. We will attempt to explain how the terms "main language" and "mother tongue," often confused and used interchangeably in spoken and written expressions, have very different meanings from different perspectives and definitions. We have stated that the term "mother tongue" cannot be defined with the word "mother," and consequently, based on ethnic origins such as blood and lineage; such a definition would remain superficial. In addition, since the terms "foreign language - second language" are sometimes used incorrectly, we will present explanatory and clearly distinguishing information on these two concepts. We will attempt to clarify these topics with examples from Turkey, a country of multilingual and multicultural character, to which we belong; from the leading developed European countries of Germany, France, and England; and from the United States, a country founded just a few centuries ago by immigrants from diverse parts of the world and home to the most diverse languages and cultures.

Keywords: Language, culture, multiculturalism, multilingualism.

GİRİŞ

Dil ve Kültür

Dil ve kültürle ilgili bugüne kadar birçok makaleler ve kitaplar içinde kavram tanımları ve açıklamaları yapıldı. Dünyada binli rakamlarla ifade edilen dil çeşidinin olduğundan bahisle bir o kadar da kültür çeşitliliğinden söz edilmektedir. Dolayısıyla bunun anlamı her dilin bir kültürü her kültürün bir dili vardır

Şerif Oruç¹

How to Cite This Article

Oruç, Ş. (2025). “Dil- Kültür İlişkisi ve Önemli Kavramlar”, International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 11(5): 800-806. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17219878>

Arrival: 07 August 2025

Published: 28 September 2025

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Türkiye.

demektir. İnsanların içinde doğup büyüdüğü kültürler aynı olmadığı için, farklı ülkelerde doğup büyüyen kişilerin kültürünü tanımak ve anlamak iletişimi kolaylaştırır ve olası yanlış anlaşılmalara ve sorunların önüne geçer. Bu nedenle, yabancı bir dil öğretirken, o dilin kültürel öğelerini de aktarmak doğru iletişim için zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda, öğrenilecek hedef dilde kültürel farkındalık yaratmak önemlidir. Bu çalışmamızda dil ve kültürle ilgili alt kavramların tanımları, sınırları, benzerlikleri ve farklılıkları verilerek yanlış anlamaların ve hatalı kullanımların sona ermesine katkı sunmak amacındayız.

Kültür, insanların hayatlarını şekillendirme biçimi olarak tanımlanabilir. Bu tanım, kültürü yalnızca sanat ve geleneklerle sınırlı bir olgu olarak değil, aynı zamanda bir toplumun günlük uygulamalarını, inançlarını, değerlerini ve sosyal etkileşimlerini de kapsar. Kültür, bu nedenle bir toplumun üyeleri tarafından paylaşılan ve bireylerin düşüncelerini ve eylemlerini derinden etkileyen normları, ritüelleri ve davranışları kapsar. TDK Güncel Türkçe Sözlükte kültür” Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü” olarak tanımlanırken, Vikipedi, özgür ansiklopedi de ise “Kültür veya ekin, toplumların kendilerine özgü olan ve gelecek nesillere aktardıkları maddi veya manevi her şey. İnsana ilişkin bir kavram olarak kültür tarih içerisinde yaratılan bir anlam ve önem sistemidir”.

Gökalp'e (1976) göre kültür, "bir milletin dinî, ahlâkî, zihnî, estetik, dilsel, ekonomik ve bilimsel hayatının uyumlu bir bütünüdür".

Genel olarak kültürün iki boyutu vardır (Welsch 2010). Birincisi, toplumun bir parçası olan sanat eserleri, edebiyat eserleri ve günlük yaşam öğelerini içerir. İkincisi, o toplumun üyeleri tarafından paylaşılan davranış, inanç ve düşünme biçimleri gibi kavramları içerir. Başka bir deyişle, kültür, geniş bir taban tarafından paylaşılan fikir ve değerlerin doğru veya yanlış olduğuna dair bilinçli veya bilinçsiz farkındalıktır. Kısacası kültür, bir toplumun tarihsel süreçte ürettiği ve sonraki nesillere aktardığı maddi ve manevi özelliklerin bütünüdür. Bir topluma özgüdür ve o toplumun dinini, yaşam biçimini ve düşünce biçimini yansıtır. Kültür ve iletişim birbirinden ayrılmaz.

İnsanlar arası iletişimi sağlayan dil her sağlıklı bireyin sahip olduğu, besleyip büyüttüğü, sürekli geliştirdiği ve yaşamının her anında kullandığı canlı bir varlıktır. Kişinin doğup büyüdüğü andan itibaren hatta kimi bilim insanlarına göre anne karnındayken, devamında ailesinden, bulunduğu çevreden ve içinde yaşadığı toplumdan okul dönemine kadar kontrolsüz ve doğal bir yolla edindiği dili eğitim öğretim dönemiyle birlikte kontrollü ve doğal olmayan bir yöntemle yani öğrenerek kazanır. Bu süreç ve yöntemle edinilen ve öğrenilen dil kavramsal olarak “ana dili” olarak adlandırılıyor. (Bkz. Demircan 1988)

MATERYAL VE YÖNTEM

Dil ve Kültür kavramlarını hem sözlüksel tanımlarla hem de bilim insanlarının tanımlarıyla ele aldıktan sonra bu iki ana kavramın alt başlıklarını oluşturan kavramları da tek tek ele alacağız.

Kültür ile ilgili tanımlanmaya ve açıklanmaya muhtaç olarak tespit ettiğimiz kavramlar Çokkültürlülük (Multiculturalism), Kültürlerarasılık (Interculturalism), Transkültürelilik (Transculturalism), Çoğukültürlülüktür (Pluriculturalism). Bu kavramlardan “multiculturalism” ve “pluriculturalism” batı dillerinde görüldüğü üzere farklı sözcüklerle ifade edilirken bizim dilimizde Türkçede aynı sözcükle “çok kültürlülük” sözcüğüyle karşılık buluyor. Kuşkusuz batı dillerindeki iki farklı sözcüğün dilimize aynı sözcükle çevrilmesi ve ifade edilmesi yanlışlığa ve kavram kargaşasına neden olmaktadır.

Dil kavramıyla ilgili tespit ettiğimiz ve açıklamaya çalışacağımız alt başlıklar olan kavramları da şu şekilde sıralayabiliriz: ana dil, ana dili, ikinci dil, yabancı dil, iki dillilik, çok dillilik. Kültürün alt başlıklarında olan karışıklığın dilin alt başlığı olan ana dil-ana dili ve ikinci dil-yabancı dil kavramları arasında da olduğunu tespit ettik.

Bu çalışmamızda bütün adı geçen kavramların tanımlarını, sınırlılıklarını, benzerliklerini ve farklılıklarını vererek kapsamlı bir analizle değerlendirmede bulunacağız. Çalışmamızın amacı bahse konu kavramlarla ilgili daha iyi, daha net ve anlaşılır bilgilerle alana ve ilgi duyanlara katkı sunmaktır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Kültürle İlgili Kavramlar

Çokkültürlülük (Multiculturalism)

Çok kültürlülük, toplumun sosyal yapılarını ifade eder ve farklı ana dillere, farklı geleneklere ve dinlere sahip insanlardan oluşuyorsa kültürel olarak çeşitli kabul edilir. Çok kültürlülük kavramından farklı kültürlerin birleşmediği, ancak yan yana var oldukları anlaşılmaktadır.

Vikipedi, özgür ansiklopedi de çok kültürlülük “birçok farklı kültürün bir arada yaşadığı toplumu tanımlayan bir kelimedir”. Çok kültürlü bir toplumda bütün kültürlerin birbirine saygılı olması gerekmektedir.

Genel olarak birçok değişik ülkeden kişiler bir yere göç ettiğinde çok kültürlülük oluşur. Ne var ki, bu toplum yalnızca hoşgörü ile yabancı düşmanlığına karşı savaşıyla ayakta kalabilir. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada halkları buna güzel bir örnektir.

Çok kültürlülük, farklılıklara saygı duymayı sürdürürken, dominant kültürün asimilasyon baskısını durdurur ve toplumun farklı üyelerinin görüş ve katkılarının dahil edilmesini ister.

Kültürlerarasılık (Interculturalism)

Kültürlerarasılık anlamsal olarak iki farklı kültürün birbirini tanıma çabası, birbirinin benzerliklerini ve farklılıklarını öğrenme isteği doğrultusunda her iki kültür mensuplarının birbirlerine saygı duyma eylemi olarak açıklanabilir. Bu, farklı kültürden birinin bir başka kültür sahibi ile birbirlerini incitmeden saygı duyarak iletişim kurmaları anlamına gelir. Örneğin, Bir Türkün Almanya’da veya Türkiye’de bir Alman ile birbirlerinin kültürlerine yaşam biçimlerine saygı duyarak iletişim kurmaları.

Vikipedi, özgür ansiklopedi de Kültürlerarasılık, kültürlerarası diyalogu destekleyen ve kültürlerin kendilerini ayırıştırma eğilimlerine karşı çıkan siyasi bir harekettir.

Kültürlerarasılık, çok kültürlülük politikalarının toplumda farklı kültürlerin kapsanmasını sağlamakta başarısız olduğu, bunun yerine kendilerini izole eden ve özgünlüklerini vurgulayan ayrı toplulukları meşrulaştırarak toplumu böldüğü yönündeki eleştirilere yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Kültürler arasındaki hem farklılıkların hem de benzerliklerin tanınmasına dayanmaktadır.

Kültürlerarasılığa vurgu, kültürel farklılıkları aşılmaz engeller olarak değil, karşılıklı zenginleşme fırsatları olarak görme olasılığını açar. Ancak, bu aynı zamanda mevcut güç yapılarının eleştirel bir incelemesini ve farklı kültürler arasında daha derin bir anlayış ve takdir edici etkileşimi kolaylaştırmak için geleneksel düşünme biçimlerini sorgulama ve uyarılma isteğini de gerektirir.

Transkültürelilik (Transculturalism)

Trans sözcük olarak “geçiş, geçişlilik, geçirgen, şeffaf, öte” gibi anlamlara gelse de tek başına pek kullanılan bir sözcük değildir, daha çok başka sözcüklerin önüne gelen bir ön ek olarak kullanılır. Transkültürel, Transatlantik, Translate, Transport vb. gibi yabancı dil sözcüklerdir ancak Türkçede de kullanılırlar. Bizi burada ilgilendiren sözcük Transkültürelilik sözcüğüdür. Transkültürelilik en az iki farklı kültürün ortak yaşam alanına bağlı olarak birbirinden etkilenmesi, alışveriş yapması, zaman içinde iç içe geçerek birbirini içselleştirmesi anlamına gelmektedir. Örnek olarak Birleşik Krallık (İngiltere, İskoçya, Galler, K. İrlanda) ve Türkiye verilebilir. Çünkü bu ülkelerdeki farklı kültürlerle sahip gruplar yüzyıllarca beraber yaşamının sonucu kültürlerin birbiriyle iç içe geçerek geçişkenlik sonucu yeni kültürler oluşturmuşlardır. Bu konuda, Welsch’in (1997), transkültüreliliği, kültürel kimliklerin farklı kültürlerden gelen unsurların harmanlanmasıyla oluşturulduğu bir toplum kavramı olarak tanımlaması, söylediklerimizi desteklemektedir.

Transkültürelilik kavramı, kültürlerarasılık ve çokkültürlülüğün aksine, kültürlerin homojen, açıkça ayırt edilebilir varlıklar olmadığını, ancak özellikle küreselleşme bağlamında giderek daha fazla birbirine bağlı ve iç içe geçtiğini varsayar. Transkültürelilik, açıkça ayırt edilebilir bireysel kültürlerden küresel bir kültüre doğru gelişimin tam olarak bu yönünü tanımlar. Welsch’e göre transkültürelilik, kültürel sınırların ortadan kaldırılması (bkz. Welsch 1995) ve bireysel kültürlerin bir topluluk içinde birleştiği homojen ulusal kültürler kavramıdır. Bu nedenle modern toplumlar yapısal olarak heterojen ve melez olarak anlaşılabilir (Welsch 1997).

Çoğkültürlülük (Pluriculturalism)

Son kavramımız isim olarak yabancı dilde (Pluriculturalism) olarak geçiyor ve (Multiculturalism) sözcüğünden farklı bir kavramdır. Ancak Türkçe karşılığında her ikisi de Çok kültürlülük olarak yer aldığı için sorun oluşturmaktadır, herhangi bir karışıklığa meydan vermemek amacıyla bu yazımızda “Pluriculturalism” sözcüğüne Çoğkültürlülük adını verdik. Çok kültürlülük daha çok farklı kültürden olan halkların bir arada kültürlerini koruyarak ve karşılıklı saygı çerçevesinde yaşamaları anlamını taşıyor A.B.D. örneği gibi. Pluriculturalism karşılığı olan çoğkültürlülük ise farklı kültürden olan halkların zaman içinde kültürlerinin birbirine geçişkenliği nedeniyle her iki halkın kişileri her iki kültürü de içselleştirip yaşam biçimine dönüştürdükleri için iki kültürlü ya da çok kültürlü olarak adlandırılmaktadırlar. Örnek, Türkiye’de bir Türk ile bir Kürdün veya Arap’ın hiç sorun yaşamadan birlikte yaşaması, burada bir Türk kendi kültüründen başka Arap ve Kürt toplumunun kültürünü de bilmektedir dolayısıyla çok kültürlüdür. Buradan şu sonuç çıkarılabilir: Amerika çok kültürlü (Multiculturalism) bir ülkedir ancak kültürler arası geçişkenlik olmadığı için kişiler

çoğulkültürlü (Pluriculturalism) değildir. Buna karşın Türkiye çok kültürlü (Multiculturalism) bir ülkedir aynı zamanda kültürler birbiriyle geçişkenlik gösterdiği için bütün ülke yaşayanları birbirinin kültürünü bildikleri ve yaşadıkları için çoğulkültürlüdürler (Pluriculturalism).

Küreselleşme çağında, ilişkili kültürel ve dilsel melezleşmenin iletişim süreçleri değişmektedir. “Multiculturalism=Çok kültürlülük (Amerika Örneği)” terimi, dil, kültür, din veya etnik kökenle ayrılmış çeşitli sosyal grupların bir arada yaşamasını ifade ederken, “Pluriculturalism =çok kültürlülük (Türkiye örneği)” terimi, karmaşık toplumlardaki çeşitli unsurların karşılıklı ilişkilerine, örtüşmelerine, ilişki ağlarına ve iç içe geçmesine dayanmaktadır. (IKUD seminare)

Dille İlgili Kavramlar

Ana Dil

Kendisinden başka diller veya lehçeler türemiş olan dil olarak tanımlanan “ana dil” Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte “Zaman içerisinde ses, biçim ve anlam bakımından birbirinden az çok farklılaşmış olan dillerin ortak kaynağı kabul edilen dil.” olarak yer almaktadır. Dil Bilim Terimleri Sözlüğünde “ana dil” için: “Başka diller türetmiş olan eski dil.” denmektedir.

Türk Dil Bilgisi kitabında Ergin (2000) Türkçenin ana dil olduğunu: “Ural-Altay dillerinin Altay kolunda ise şu diller vardır: Mançuca, Moğolca, Türkçe.” sözleri ile vurgulamaktadır. Ayrıca Ergin’e (2000) göre Türkçe, ilk yazılı şeklini Orhun Abidelerinde gördüğümüz ve tarih boyunca Asya ve Avrupa’da yaşayan Türk Boyları, Kavimleri ve Devletleri tarafından kullanılan Eski Türkçe, Kuzey Türkçe, Doğu Türkçe, Batı Türkçe, Azeri Türkçesi, Osmanlı Türkçesi, Türkiye Türkçesi gibi dillere kaynaklık etmiştir. Bir başka ifadeyle Türkçe Oğuzca, Uyurca, Çağatayca, Özbekçe, Azerice gibi dillerin kaynak dilidir.

Almanca “Ursprache (= kaynak dil)” sözcüğünün karşılığı Wahrig (1980) isimli sözlükte “birden fazla dilin ortak özelliklerini yansıtan eski dil” karşılığıyla verilmektedir.

Alman dilinde ana dil karşılığı olan “Hauptsprache” sözcüğü Wiktionary isimli sözlükte “1.Eski dil anlayışına göre içinden farklı dillerin türediği ve geliştiği önemli dillerden biri, 2. Çok dilli bir bölgede dikkat çeken ve öne çıkan dil, 3.Çok dilli bir kimsenin fikir ve düşüncelerini dile getirdiği dil.” olarak ifade edilmektedir.

Ana Dili

TDK Güncel Türkçe Sözlükte ana dili “Çocuğun ailesinden veya içinde yaşadığı topluluktan edindiği dil” olarak tanımlanırken Gramer Terimleri Sözlüğünde “İnsanın doğup büyüdüğü aile ve bağlı bulunduğu toplum çevresinden edindiği, kendisiyle toplum arasındaki ilişkilerde en güçlü bağı oluşturan dil” ifadeleriyle karşılık bulmaktadır. (bkz. Korkmaz 1992)

Dil Bilim Terimleri Sözlüğünde” Bir kimsenin ocağında konuşulan ve kendisince ilk öğrenilen dil” olarak görüyoruz. (bkz. Vardar 1988). Aksan ise (1990) “Ana dili” kavramı ile ilgili şu değerlendirmede bulunmaktadır: “başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişkili bulunan çevrelerden öğrenilen, insanın bilinçaltına inen ve bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan dildir... Adından da görüleceği gibi, bu dilin anne ile ilgisi, küçümsenemeyecek niteliktedir. ... Bununla birlikte kimi bilginler, anadili kavramında annenin temel olarak alınmaması gerektiği görüşündedirler... Ancak bu bilginlerin de anadili tanımlarında yakın çevreye önem verdikleri görülür ki, ananın bu çevrenin odak noktası olarak düşünülmesi doğaldır.”

Almanca “Muttersprache (ana dili)” kavramının tanımı Almanca Wahrig (1980) isimli sözlükte: “Çocukluktan itibaren öğrenilen dil.”, yine Almanca Duden (1985) isimli Sözlükte: “Çocukken öğrenilen dil, ilk kullanılan dil, birinci dil.” olarak yer almaktadır.

“Ana dili” anneden, aileden, yakın çevreden ve sosyal çevreden, içinde yaşanan toplumdaki, doğumdan sonraki ilk yıllarda, çocukluk evresinde, ilk iletişimin sağlandığı, konuşmanın ve düşünmenin gerçekleştiği, kişinin en iyi hâkim olduğu, kendisini en iyi ifade ettiği, eğitim öğretim almaksızın, ilk kullanılan, birinci olarak edinilen ve öğrenilen dildir.

İkinci Dil

“İkinci dil” sözcüğünden bahsetmek sadece çok dilli toplumların yaşadığı ülkelerde olanaklıdır. Bir başka deyişle tek dilin konuşulduğu, günlük hayatta iletişimin sadece tek dille sağlandığı ülkelerde ikinci dil okullarda, kurslarda öğrenilen yabancı dil konumunda olur.

“Ana dil” başlığı altında verdiğimiz Wiktionary sözlüğünde ana dil sözcüğünün karşılığı olarak yer alan 2. ve 3. maddedeki tanımlar (2. Çok dilli bir bölgede dikkat çeken ve öne çıkan dil, 3.Çok dilli bir kimsenin fikir ve

düşüncelerini dile getirdiği dil) açıklamaya çalıştığımız ikinci dil kavramıyla birebir örtüşmektedir. Buna ek olarak Wiki sözlüğünde ikinci dil sözcüğünün karşılığı olarak bir kişinin ana dili ile birlikte, ana dili yanında iletişim kurduğu dildir ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla bir kişi içinde yaşadığı toplumda günlük iletişim için hem ana dilini hem de ikinci bir dil kullanıyorsa kullandığı bu ikinci dil yabancı dil değildir. Konunun daha iyi anlaşılması için iki farklı örnek verelim:

- Türkiye’de yaşayan etnik kökeni Arap ve Kürt olan iki Türk vatandaşı birbiriyle günlük hayatta Türkçe ile anlaşmaktadırlar, birinin ana dili Arapça diğerrinin ana dili Kürtçe olan bu iki kişinin ikinci dilleri Türkçedir, Türkçe onlar için yabancı dil değildir. Benzer örnekleri Türkiye’de yaşayan etnik kökeni Rum, Ermeni, Gürcü olan Türk vatandaşları için de söyleyebiliriz.

- Almanya’da ikamet eden Türk, Yunan, İtalyan, İspanyol, Arap, Fars, Afgan ve daha birçok farklı ulustan olan kişiler Almanya’da birbirleriyle Almanca iletişim kuruyorlar, birbirlerini ancak Alman dili sayesinde anlayabiliyorlar, dolayısıyla Almanca bütün saydığımız kişilerin Almanya’da yaşadıkları sürece ikinci dilidir. Almanya’dan başka bir ülkeye gittikleri zaman buna kendi ülkeleri de dahil, bildikleri Almanca orada artık yabancı dil olur.

İki Dillilik

Bu kavram daha çok iki ve daha fazla dil bilenler için kullanılmaktadır. Ancak son yıllarda iki dilden daha çok dil bilenlerin sayısı arttığı ve hızla artmaya devam ettiği için “çok dillilik” kavramı ve kişiler için de “çok dilli” ifadesi kullanılmaktadır. Dolayısıyla çok dilli olmak için en az iki dil bilmek gerekiyor. İki dillilik sözcüğü Fransızca “Bilinguisme”, İngilizcede “Bilingualism” ve Almancada “Bilingualismus, Bilingualität, Zweisprachigkeit” sözcükleriyle karşılık bulmaktadır. Almanlar Latince kökenli sözcüklere çoğunlukla kendi dillerinde karşılık buldukları için “iki dillilik” kavramı için daha çok “Zweisprachigkeit” sözcüğünü kullanmaktadırlar. Türkçede ise “iki dillilik” kavramı TDK Güncel Türkçe Sözlükte “iki dilli olma durumu” şeklinde yer almaktadır. Almanca Duden Sözlüğünde (1990) “iki dillilik” için “iki dilin bir kişi tarafından ustaca kullanılması” olarak ifade edilmektedir. “İki dillilik” kavramı için, Demircan (1990) bir kimsenin yaşamının herhangi bir bölümünde ana dili yanında ikinci bir dili belirli oranda kullanmasını iki dillilik olarak ifade etmesine rağmen, kavramın tanımında hala kesin bir birlik ve anlaşmanın olmadığını belirtmektedir.

Kielhöfer ve Jonekeit (1998) “iki dillilik” kavramı ile ilgili olarak, pratikte iki dili “dönüşümlü kullanma” becerisine sahip olan kişilerin iki dilli olarak nitelendirilebileceğini söylemektedirler. “Dönüşümlü kullanma” ifadesi için de iki dili doğru ve akıcı bir şekilde sıra ile veya peş peşe birbirinin yerine kullanabilir olma durumu olarak belirtmektedirler. Başka bir şekilde ifade edecek olursak “iki dillilik” her defasında belirli kişiler, konular ve gayeler için doğru olan dili seçip kullanabilme, doğru olan dille düşünebilme ve doğru dille iletişim kurabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır.

Çok Dillilik

Bu terim de her zaman açıkça kullanılmaz ve ancak kişi üçüncü bir dille karşılaştığında, yani iki dillilik olarak adlandırıldığında özellikle önem kazanır. Pınarbaşı’nın (2025) aktardığına göre Hufeisen bunu şöyle açıklar:

... "İki dillilik ve çok dillilik terimleri tanımlanmalı ve birbirlerinden açıkça ayırt edilmelidir... Çünkü bir yandan, bilim camiasında iki veya daha fazla dilde hangi yeterlilik derecesinin dahil edilmesi gerektiği konusunda bir fikir birliği yoktur: ulusal diller, lehçeler, diğer dil çeşitleri, dil kayıtları veya hatta dillerin bireysel varyantları".

Çok dillilik, yabancı dil öğrenimi tartışmalarında merkezi bir rol oynar ve çeşitli bağlamlarda ele alınır. Çok kültürlülük ve kültürlerarasılık bölümü, çok dilliliğin hem avantajlarını hem de zorluklarını kapsamlı bir biçimde ele alarak bu konuyu daha ayrıntılı olarak analiz etmektedir. Çok dillilik çok kültürlü olan coğrafyalarda söz konusudur. Küreselleşen dünyada artık gelişmiş ülkeler bilim, teknoloji, kültür ve sanat merkezleri olduğu için aldığı göçlerle, süreli ve süresiz olmak üzere kabul ettiği farklı ülkelerin ve ulusların insanların bir arada yaşam merkezleri haline gelmişlerdir. Bu durum onları çok kültürlü ve çok dilli ülkeler haline getirmiştir. Dolayısıyla buralarda uzun süre ikamet eden kişiler kendi ülkelerinden uzakta farklı ulusların insanlarıyla evlilikler yaparak aileler kurmaktadır. Bu durumu örneklerirsek Almanya, Fransa, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere gelişmiş göç alan bütün ülkeler belirttiğimiz özellikler taşımaktadırlar. Örneğin İngiltere’de yaşayan bir Türk yine orada yaşayan bir İngiliz, bir Fransız, bir İtalyan (örnekleri çoğaltmak mümkün) ile evlendiğinde iletişimlerini bulundukları ülkenin dili olan İngilizce ile sağlayacaklardır. Bu ailenin çocukları olduğunda, çocuk doğduğunda istedikleri takdirde hem annenin dilini hem de babanın dilini edinerek yetişecektir, ayrıca okula gitmeden önce oyun çağında annesinden babasından duyduğu İngilizceye ilave olarak sokaktaki oyun arkadaşlarıyla İngilizce anlaşacaktır. Sonuç olarak bu çocuk ailesinde ve okul çağına kadar Türkçe, İtalyanca ve İngilizce dillerini kullanıyor

olacaktır. Buna ilave olarak okula gittiğinde İngilizce devam edecek ve okulda yabancı dil olarak yeni diller öğrenecektir. Görüldüğü üzere verdiğimiz örnekteki çocuk en az üç dil bilmekte ve buna okulda öğreneceği bir veya iki yabancı dili de eklersek 4 veya 5 dil bilen çok dilli bir kişi olacaktır.

Yabancı Dil

“Yabancı dil” sözcüğü çalışmamızda işleyeceğimiz son kavram olacaktır. Yabancı dil, ana dili veya birinci dilden sonra ya da ana dili dışında öğrenilen ve edinilen dil, çoğunlukla da ikinci dil olarak ifade ediliyor. Fakat ikinci dil her zaman yabancı dil olarak kabul edilmiyor, ikisi arasında az da olsa belirli bir fark olduğunu daha önce dile getirmiştik. Yabancı dil kavramıyla ilgili yapacağımız tanımlarla ve açıklamalarla konunun daha anlaşılır hale gelmesine katkıda bulunmaya çalışacağız.

TDK Güncel Türkçe Sözlükte “yabancı dil” sözcüğü “1. Ana dilin dışında olan dillerden her biri, 2. Ana dilin dışında öğrenilen uzmanlık dili” olarak tanımlanmaktadır. Wiktionary sözlüğünde ise “yabancı dil” için “kişinin ana dili olarak edindiği dil değil aksine öğrendiği dildir” tanımı yer almaktadır.

Bu sözlük tanımlarından çıkan sonuca göre “yabancı dil ve ikinci dil” kavramlarının birbirine çok yakın özelliklere sahip olduğu ve anlamsal yakınlık içinde olduğunu söyleyebiliriz. İlave olarak yabancı dil ve ikinci dil kavramları için bazen birbirlerinin yerine kullanılan bazen birbirlerinden çok kesin çizgilerle ayrılan bazen de birbirlerinden çok ince bir çizgi ile ayrılan kavramlar olduğunu söylemek mümkündür. İki kavram arasındaki fark dilin işlevselliğine ve öğrenen kişinin aynı kültürde olmasına bağlıdır. Bir başka deyişle öğrenilen dil yaşanılan ülkede ve aynı kültüre sahip çevrede veya toplumda işlevsel olarak günlük yaşamda iletişim için kullanılıyorsa, yabancı dil değil ikinci dil söz konusudur. İki kavram arasındaki bir başka fark, yabancı dil öğrenilir ifadesidir, yani yabancı dil okul ve dil kursları yardımıyla öğrenilir denmektedir. Çok dilli toplumlarda ve ülkelerde ikinci dil yabancı dille karşılaştırıldığında daha çok ana diline benzer özellikler taşır.

SONUÇ

“Ana dili, ikinci dil, yabancı dil, iki dillilik ve çok dillilik” sözcüklerinin anlamlarını, birbirleriyle olan benzerliklerini, yakınlıklarını, farklılıklarını yabancı ve Türkçe sözlüklerden, ilave olarak bilim insanlarının konuyla ilgili görüş ve değerlendirmelerinden faydalananarak aktarmaya çalıştık. “Ana dili” sözcüğünün yapılan tanımında sadece anneden ve aileden öğrenilen dil olarak sınırlandırılmayacağını belirttik. İki dilli veya çok dilli bir çevrede doğup büyüyen kişilerin ana dilinin bildiği ve kullandığı dillerden hangisinin olduğu sorusunun yanıtı için yukarıda yaptığımız ana dili tanımındaki temel ölçütlerin tamamının aynı anda dikkate alınarak değerlendirilmesi gerektiğini ve ancak böyle bir değerlendirme ile ortaya çıkaracağımız bilgiler ışığında bir kişinin ana dilinin ne olduğu veya bildiği dillerden hangisinin ana dili olduğunu saptayabileceğimiz düşüncesindeyiz. Tek dilli toplumlarda kişilerin okullarda veya kurslarda öğreneceği ikinci dil günlük konuşma ve iletişim dili olmayacağı için yabancı dil olarak adlandırılmaktadır. Fakat çok dilli toplumlarda ise etnik kökeni farklı olan ülke vatandaşları arasında hem özel hem de resmi ilişkilerde kullanılan iletişim aracı olarak kullanılan dil ikinci dil olarak kabul edilmektedir. Bu tür yerlerde günlük iletişimde kullanılmayan okullarda veya kurslarda öğrenilen üçüncü dördüncü diller yabancı dil olarak değerlendirilmektedir.

Gelişen ve küreselleşen dünyamızda artık “iki dillilik” kavramının yerini çok dilliliğe bırakmaya başladığını söyleyebiliriz. Bunu söylerken iki dilliliğin yok olduğunu kastetmiyoruz, yine dünyamızda iki dilli diyebileceğimiz milyonlarca insan vardır. Burada söylemek istediğimiz son yıllarda ticaret, teknoloji, bilim ve sanat ile uğraşanlar, ülkelerinin geleceğine yön verenler ve kendilerine daha iyi bir yaşam kalitesi ve güvenliği sağlamak isteyenler artık ikiden fazla üç dil dört dil kullanıyorlar, yani dünyamızda artık çok dillilerin sayısı hiç de az değil ve her geçen gün artmaktadır. Dolayısıyla bu çok dilli yaşam biçimi aynı zamanda çok kültürlü alanlar ve ortamlar meydana getiriyor. Burada dilini konuştuğunuz toplumların kültürünü de yaşam biçimini de öğrenmeniz, bilmeniz ve kültürlerarasılığın farkında olmanız gerekiyor. Çok dilli olan bir kişinin aynı zamanda çoğul kültürlülüğe (Plurikulturalität) yani ikiden fazla kültüre sahip olması gerekliliği ortaya çıkıyor. Bu anlamdaki çoğul kültürlü kişiler dilini konuştukları ülke toplumuna onlardan biriymiş gibi uyum sağlayabilirler.

Dünya nüfusunun son yıllarda hızlı bir şekilde çok dilliliğe ve buna bağlı olarak çoğul kültürlülüğe doğru gittiğini söylemek zor olmasa gerek. Bu sürecin dünyamızdaki sosyal yaşamla ilgili neler getireceğini şimdiden tam anlamıyla kestirmek zor olsa da daha fazla sayıdaki insanların birbiriyle iletişim kuracak olmaları, birbirlerinin kültürlerini ve yaşam biçimlerini tanıyacak olmaları bana göre dünyamızın ve insanların geleceği için ümit vad ediyor.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (1990). Her Yönüyle Dil, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, s.13-65.
- Demircan, Ö. (1990). Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri, Ekin Eğitim-Yayınılık ve Dağıtım, İstanbul, s.20-105-107.
- Duden (1990).Das Fremdwörterbuch Band 5, Dudenverlag, Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich.s.113-453
- Ergin, M. (2000). Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul, s. 9.
- Gökalp, Z. (1976). Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak. Ankara: Emel. s.27.
- IKUD Seminare, <https://www.ikud-seminare.de/glossar/multikulturalitaet-interkulturalitaet-transkulturalitaet-und-plurikulturalitaet.html> (14.07.2025)
- Kielhöfer, B., Jonekeit S. (1998). Zweisprachige Kindererziehung, Stauffenburg Verlag, Tübingen.s.11.
- Korkmaz, Z. (1992). Gramer Terimleri Sözlüğü, Ankara: TDK Yayınları 575. s.8.
- Pınarbaşı, P. (2025) Untersuchung Der Deutsch-Lehrbücher Sscritte International Neu A1.1, Schritte International Neu A1.2, Schritte International Neu A2.1 Und Schritte International Neu A2.2 Im Rahmen Eines Interkulturellen Ansatzes, Gazi Üniversitesi Yüksek lisans Tezi, Ankara, s.21.
- TDK, Türk Dil Kurumu [https://sozluk.gov.tr/Güncel Türkçe Sözlük](https://sozluk.gov.tr/Güncel_Türkçe_Sözlük) (14.07.2025)
- TDK, Türk Dil Kurumu [https://sozluk.gov.tr/ Dilbilim Terimleri Sözlüğü-1949](https://sozluk.gov.tr/Dilbilim_Terimleri_Sözlüğü-1949) (14.07.2025)
- TDK, Türk Dil Kurumu, [https://sozluk.gov.tr/Gramer Terimleri Sözlüğü-2003](https://sozluk.gov.tr/Gramer_Terimleri_Sözlüğü-2003) (14.07.2925)
- TDK, Türk Dil Kurumu, [https://sozluk.gov.tr/Dilbilim Terimleri Sözlüğü](https://sozluk.gov.tr/Dilbilim_Terimleri_Sözlüğü) (14.07.2025)
- TDK, Türk Dil Kurumu, [https://sozluk.gov.tr/Güncel Türkçe Sözlü](https://sozluk.gov.tr/Güncel_Türkçe_Sözlü) (14.07.2025)
- TDK, Türk Dil Kurumu, [https://sozluk.gov.tr/Güncel Türkçe Sözlük](https://sozluk.gov.tr/Güncel_Türkçe_Sözlük) (14.07.2025)
- Vardar, B.(1988).Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü,ABC Tanıtım Basımevi,İstanbul. s.20.
- Wahrig, G. (1980). Deutsches Wörterbuch, Mosaik Verlag, s. 2613-3917.
- Welsch, W. (2010). Was ist eigentlich Transkulturalität? In L. Darowska, T. Lüttenberg & C. Machold (Hrsg), Hochschule als transkultureller Raum? Kultur, Bildung und Differenz in der Universität (S. 39–66). Bielefeld: Transcript Verlag.
- Welsch W. (1995). Vernunft. Die zeitgenössische Vernunftkritik und das Konzept der transversalen Vernunft. Frankfurt/Main: Suhrkamp Verlag.s.2.
- Welsch, W. (1997). Transkulturalität. Zur veränderten Verfassung heutiger Kulturen. In I. Schneider, Ch. W. Thomson (Hrsg.), Hybridkultur. Medien, Netze, Künste (S. 67–90). Köln: Wienand Verlag.
- Wikipedi, Özgür Ansiklopedi, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kültür> (10.072025)
- Wikipedi, Özgür Ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Çok_kültürlülük (10.07.2025)
- Wikipedi, Özgür Ansiklopedi, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kültürlerarasılık> (10.07.2025)
- Wiktionary, das freie Wörterbuch, <https://de.wiktionary.org/wiki/Hauptsprache> (14.07.2025)
- Wiktionary, das freie Wörterbuch, <https://de.wiktionary.org/wiki/Zweitsprache> (14.07.2025)
- Wiktionary, das freie Wörterbuch, <https://de.wiktionary.org/wiki/Fremdsprache> (14.07.2025)